

^vSOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 20.

V torek 16. maja 1854.

III. tečaj.

O sadjoreji.

(Dalje.)

VIII. Požlahnenje sadnih drevés s ceplenjem.

Če se otroci umno ne odgobjo, se ni kaj dobrega od njih nadjati, ako bi pa od mladosti med živino bavali, bi tudi oživinili.

U Litvi so nekdaž fantiča najdlji med medvédi, koji se je ljudem krepko branil, je grizel in kraspal kot medvédček. Drug na Irskem vjet divjak je travo in seno jedel in beketal kot ovca.

Ravno tako na ternju grozdje, na osatu smokve (fige) ne rastejo, pa tudi jabelčni in gruševi divjaki le slab sad rodé, če se ne požlahnijo.

Cepič ali veršič, ki ga na divjak vcepimo, mora enakega roda biti. Cepi se torej jabelka s jabelčnimi, grúška s grúševimi veršiči itd. Vondar se tudi žlahnijo: grúška u kutno, maroljca u češpljo, češnja in višnja vzajemno, in obe u nešpljo, in ta u beli tern. Za šalo nekdo češpljeni cepič u smreko vcepi, koji se prime in rodi, pa sad, zgol smolenega okusa, ni za vživati.

U ceplenje vzemi letne mladike žlahnega, zdravega drevesa, bodi staro ali mlado, ki se verh drevesa, prej ko muzga ali sok gnati začne, vreže. Z verha vzet cepič stori, da ceplenc lepo kviško raste. Kjer véš in zvész rodovito drevo dobrega plemena, si nareži veršiče; saj jih u vlažnem mahu, u senčnem hladnem kraju 3 — 6 mescov za rabo obderžiš.

Navadno ne gledam pri cepljenji, kako luna stoji; vondar terdijo skušeni sadjorejci, da ceplenci u prvem in drugem kraju bolj na lep les, kot na obilni sad ženó. Svetovajo toraj, u prvem in drugem kraju lune cepiče vrezati, u tretjem pa porabiti jih,

da ceplenci obilo sadu donašajo. Cepiti se zna od Vsihsvetnikov skozi celo zimo, dokler drevje ne zeleni. Košeno drevje cepi, če ne poprej, o pustu, jabelke in gruške posdneje vigred.

Preskerbi se pred ceplenjem s cepiči, cepivnim voskom, od kojega smo že govorili, in s traki, bodijo si perteni ali popirnati. Ti, ki so široki kakor traki, ki se v štacuni po krajcarji dobē, in se morejo iz močnega popirja narezati, ti se tako le povošijo. Cepivni vosek razpusti u mali glinasti posodi, potegni trak, ki ga s dvema perstoma na koncu primeš, po vosku, in s dvema perstoma druge roke ga spet opolzneš, t. j. vosek odergneš, da trak le malo masten ostane. Takih trakov znaš jedno pot več sto si pripraviti, ker jih lahko hraniš, dokler hočeš. Tudi moraš imeti ročno žagico, drevne klesče ali škarje, močen nazaj zavit nož, mali ojster, tajnko zbrušen in ošilen nožek, ali saj peresni nož, košteno ali pa drenovo kelo ali zagojzdico. Slabo se rateju delo pospeši, če gre s sklobočenim drevesom orat; treba je dobro orodje vsakemu rokodelcu, tako tudi sadjorejcu; tako gre delo veselo naprej.

(Dalje sledi.)

Učiteljske iskrice.

Spisal A. Praprotnik.

1. *Pervi odgojitelj je Bog.*

Mladinski odgojitelj mora vedno misliti, da sam iz svoje moči nič dobrega in gotovega storiti in dognati ne more. Brez božje pomoči ni mogoče mladinsko serce obdelovati in dobrega sada pričakovati.

2. *Verski in zaderžanjski nauk naj bota prava v šoli.*

Pri vsakem delu je to, kar je imenitaise, pravo in poglavitno. Tudi pri učenju mora tako biti. Vera in pravo zaderžanje se ne more nikoli dosti globoko v mladinske serca vsaditi in vterditi. Kakor dišeča cvetlica, ki po celem vertu duhti, tako naj bo tudi sv. vera v šoli na vsih krajih prava in zadnja. —

3. *Kaj prava izreja tirja.*

Prava izreja tirja zdravo telo, zdravo dušo in pravega duha. Ona tirja delavca, ki moli, in molivca, ki dela. Ona tirja člove-

ka, ki misli in kaj vé, in tacega, ki vé in misli. Ona tirja ljubezen do Boga in do bližnjega, ljubezen do domovine in do vsega dobrega.

4. Učitelj mora dobre volje biti.

Vesela in živa mladina pričakuje tudi pri drugih veselja in prijaznosti. Vesela šola je podobna lepi spomladi, kjer prelepo cvetje diši in se veselo petje razlega. V veseli šoli so kratke in tečne ure, v nevoljni pa grenke in dolge. —

5. Potrebne cvetlice v učiteljskem vertu.

Naj potrebniše cvetlice v učiteljskem vertu so: ponižnost, ljubeznivost, zadovoljnost, poterpežljivost, krotkost in mir.

6. Šolske kazni.

Šolske kazni so podobne hudemu vremenu in viharju, ki scer morajo biti, pa vendar niso ljube ne učitelju, ne učencom.

7. Šolsko petje.

Šolsko petje je sol in sladina celega uka. Šola brez petja je jed brez soli in slaja.

8. S šolskim ukom se mora počasi postopati.

Če bi se na njivo seme na kup izsulo, bi ne bilo gotovo nič sada pričakovati. Ako se pa počasi poseje in obdela, se rado in kmalo v nadopolno rast razvije. Tudi pri učenju se mora nauk, kakor zernice k zernicu prilagati in sejati, da se kedaj bogata žetev upati zamore.

9. Dva imenitna dneva.

Pervi in zadnji dan šolskega leta naj bi bil učiteljem in učencom imeniten in slovesen dan. Obakrat se mora učitelj kakor ljubeznivi oče do svojih priserčnih otročičev vesti. Naukov pri taci priložnostih dobri učenci nikoli ne pozabijo. Dobro začeto je dobro končano, in dobro končano je vse, kar se tirja od nas.

10. Šolska tihota.

Vse dobro se začne in izpelje na tihem. Tudi v šoli mora med naukom vse tiho biti. Tihota pa je zunajna in znotrajna. Zunajna odstrani šumenje, govorjene itd.; znotrajna pa obstoji v tem, da je človek na duši in vesti čist brez greha in hudobnih strasti. Le v čisto, mirno in krotko serce se lahko čednosti cvetke sadé.

11. Učitelja zlato vodilo.

Kjer z migljem in pogledom dosti storiš, ne potrebuješ besede; kjer je beseda dosti, ne potrebuješ stavka; kjer je stavek dosti, ne potrebuješ govora; kjer je govor dosti, ne potrebuješ šibe.

12. Učitelj tudi sebe ne sme pozabiti.

Kdor uči, mora sam popred vediti in znati. Znati pa ni nikoli zadosti; tedaj se mora učitelj tudi sam pogosto učiti, in s časom in starostjo tudi v vednostih in v pridnosti rasti.

13. Učitelj mora greti in svetiti.

Učitelj je kakor sonce, okoli kterega se učenci kakor planeti sučejo, da bi od njega luč in gorkoto dobivali. On jim mora pri vsih čednostih kakor prvi izgled svetiti in za dobro ogreti. Če bi on merzlo in tamno serce imel, kako bi tedaj mogel tirjati, da bi bilo okoli njega razsvitljeno in ogreto?

14. Kdaj je učitelj srečen.

Učitelj je srečen, kadar ima serca in glave svojih učencov v roki, da jih lahko sem in kje na to in uno dobro vodi in viža. — Srečen je, če ga njegovo trudapolno delo veseli in zadovolji; srečen je, če ne dela zavoljo plačila in časti, ampak če dela iz gole ljubezni do Boga in do mladine.

15. Kdaj je učitelj bogat.

Učitelj je bogat, kadar mu je njegovo vsejano šolsko seme obrodilo in sad prineslo. On ima veliko zaslug pred Bogom in svetom, — in scer takih, ki se nikoli ne pozabijo, in se vedno širijo.

Mertvo morje.

V Palestini, deželi u Azii, se znajde po spričevanju svetega pisma in drugih naravoslovcov morje, kterega voda je ostudno slana, in se zavolj tega tudi slano morje — slano jezero — imenuje. Od tega prečudnega morja nam nek sloveč gospod, ki je sam te kraje obhodil, tole pripoveduje:

Na okolico tega morja pridši zagledaš tla s belim prahom pokrite; — ne drevesa, ne trave in zeliša, ja clo mahu ni tukaj zagledati. Vse je pusto, — in še le čez 10 do 12 ur od tega kraja se trudnemu popotniku, ki mora po golih pečinah težavno poto-

vati, se to široko morje odpre. Na „judejskih“ gorah stoji popotnik, kder svoje oko čez ta žalostni kraj obrača; unkraj tih so pa „arabovske“ gore, ki svoje gole rebra kažejo. Nar manji ptica pod milim nebom bi med timi pečinami tudi majhne travice u živež ne najšla; vse, kar se zagleda, spomnuje na deželo zaverženega ljudstva.

Zemlja te doline, ktera je od imenovanih gor obdana, ima podobno posušenega jezera, in je s soljo, posušeno kalužo in svižem pokrita. Semtertje gomoli kako zakrivljeno germovje, kterege listje je s soljo nasuto, in skorja po prismoji vrezne; mesto vasi se vidijo le razvaline starih stolpov, in v sredi doline se prostira motna reka, ktero to okužno morje požira. Arabčani v ti okolici skriti popotnike in romarje pričakujejo, jih napadajo, oropovajo, in verh tega večkrat še umoré.

Tudi imenovani gospod omeni, da človek z pervega v tih krajih ni dobre volje, ker je njegova okoljšina tako žalostna. Če se dalje ozira, se ga poloti tužnost, ktera pa duha ne tlači, ga marveč okrepčva in oživlja. Povsod oznanujejo strašne prikazni deželo polno čudežev. Solnce pripekva, orel pod plavim nebom plava, in zdaj nerodovitno figovo drevo tukaj spričuje, kako lepa in bogata da je bila ta dežela, preden je strašna kazen božja njo zadela. Vsako ime, ko se zasliši, opomenuje že na kaj Božjega, ker v ti soseski je nekdaj živelo ljudstvo Gospodovo; tukaj so preroki od Boga poslani ljudstva podučevali, in Oče nebeški je sam š njimi govoril. —

V globočini tega morja so, kakor nam tudi sveto pismo dokazuje, mesta: Sodoma, Gomora, Adama, Zeboin in Zoar pogreznjene, ki so tako dolgo njih nespodobnosti in razujdanosti vganjale, dokler jih ni božja šiba zadela. Nobene ribe, nobene druge živali ni v tem morju čutiti! —

Slednič pa nam izverstni naravoslovec še pove, da so se popotniki in drugi modroznanci že veliko veliko trudili, od tega morja kaj bolj natančnega zvediti, pa dosihmal je bil še ves trud zastonj. Nekteri pravijo, da so zidovje in razvaline pogubljenih mest pod vodo vidili, kar se pa jim ne more verjeti, ker tega niso mogli dosti spričati in dokazati. Tudi barke in čolni ne ve-

slajo po tem morju, ker vsakega strah in groza prešine, kader mu na misel pride maščevanje, ktero je čez ta kraj od Nebes zavoljo pregreh mestjanov došlo!

Jožef Eržen.

Lažnjivi bogovi.

Blag in pobožen fantič služi v hiši malikovavca, in večkrat govori, da le eden Bog je, kateri je nebo in zemljo stvaril, ki dá sonce sijati in deževati. Vse vidi, kar storimo, in sliši, kar govorimo, torej nas plačuje in strahuje, otme ali zaverže kakor zaslužimo. Maliki pa ne vidijo in ne slišijo, ne morejo nič dobrega pa tudi ne hudega storiti. Ali pagan (hajd) tega ne verjame. En dan, ko neznabog na polje odide, poklati in potolče fantin manjše bogove, vikšemu pa dá palico v roko. Pagan, domu pridši, vidi, kaj se je bilo zgodilo, se zadere ves razkačen: „Kdo je to storil?“ Deček reče: „Vikši bog je moral manjše potolčiti, saj vidite, da še zdaj palico v roci derži.“ Mož zavpije: „Ni res, ti si lažnivec. Ta bog še nigdar ni roke stegnil. Ti, hudobnež si to storil, in za to malopridnost bom s to palico tebe vbil.“ Fantič prijazno zaverne: „Ne jezite se! Če vaš malik še roke stegniti, in slabemu fantiču se u bran postaviti ne more, kako ga toraj za Boga imate, ki je nebo in zemljo stvaril?“ Pagan vtihne, pomišlja, zagrabi ostalega malika, ga za duri tresne, potepta in — moli pravega Boga.

Naj večja sreča je prav'ga Boga spoznati,

In ga svojega Očeta imenovati.

Vilhelm Musi.

Listonoša.

* *Iz Krajskega.* Dopustite mi, da v „šols. prijatelju“ nekaj od naprave učiteljske hranilnice spregovorim:

Veliko se je že zastran pobolšanja učiteljskih dohodkov pisalo in govorilo, al vse kakor kaže je bilo dozdej le glas upijóčega v pušavi, ako poslušamo pritožbe nekterih učiteljev, kako težko z svojimi pičlimi dohodki s svojo družino zhajajo, — posebno v sedajnih težavnih časih. In zares, ako prevdarimo, da nekteri učitelj zlasti po deželi z zaslužkom, ki ga ima vsaki dninar, s svojo dostikrat obilno družino mora zhajati, verh tega še spodobnišo obleko in pripomočke vsjega izobraženja si omišljovati,

ki so za sedajne čase neobhodno potrebni, ako hoče kaj več kot „Schulbuch“ znati, bomo morali spoznati, da ni prenapeto, kar želijo in tirjajo. Al to še ni vse; mislimo si, da tud za se in za svoje vsakdanji kruh imajo, kaj pa potem, ako zbolé in zaslužiti ne morejo, ako jih Bog njih neodrašenim otrokom prezgodaj vzame. Take misli žalostne prihodnosti gotovo marskterega učitelja hudo tarejo, in bi ga mogle spodbosti za čase sile za sé in za svojo družino kot pridni gospodar in oče pomoči skrbeti; — ali kje pomoči iskati? — Vlada ne more vsemu kaj, na srenje se tudi ni zanašati.

Imel sim priložnost zapuščeno učiteljsko udovo poznati, ktere mož se je celih 30 let in scer zmiraj pri eni fari v svoji službi trudil; po njegovi smerti se za revo nihče ni zmenil, da je bila po resnici dvakrat zapuščena udova, in v veliki revšini je morala živeti. Al ni bilo to zares prebitko? Tako se zna meni, tako Vam primeriti! —

Ne kaže nam toraj družega, kot pomoči pri Bogu in pri sebi iskati, zaupajmo, niso prazne besede: Pomagaj si, in Bog ti bo pomagal.

Ako bomo toraj le roke križem deržali, in se milo gledovali, bomo le zmiraj starinski kirie eleison (Bog pomiluj) peli, — in vender bi se dalo pomagati, — vse gre, če se le hoče, in to združenimi močmi. Menim tako le:

Ljubljanska škofija šteje čez 100 učiteljev; ako bi si le ti skupaj hranilnico napravili, in scer na leto po 3 gl., ki bi si jih bilo vender mogoče pritergati, bi v malo letih toljko vloz-nine nanese, da bi kacic 50 gl. obresti dalo. Al bi ne bilo to pripravna pomoč učiteljsko udovo preskerbeti, in al bi ne bila to prava karšanska vzajemnost, ako bi si k temu zlata vrednemu začetju roke podali; marskteri nezadolženi revšini bi v okom prišli, in si zaklad nabrali, ki nam bo stoterne obresti prinesel. Toraj na noge!

Ne dvomim, da bo tudi kak šolski dobrotnik tako hvalo vredno, gotovo sila potrebno napravo podpiral. —

Kam bi denar skupaj devali, kako bi se denarnica ustanovila in oskerbovala, bi se kmalo poiskati dalo, in visoko čast nadzorništvo ljudskih šol bi nam gotovo svetovati vedlo. Toraj oglasite se, ako je Vam drago, da se o tem dalje posvetujemo.

C.

Drobtinčice.

* Imamo žalostno novico oznaniti: Milostljivi knez in nadškof v Gorici *Franc Ksaver Lušin* so 2. maja zamerli. Bili so rojeni v

Tinjah pod Celovcem na Koroškem, družtvenik sv. Mohora, iskren Slovenec in sploh neizrečeno dobrega in milostljivega serca.

Naj jim sveti večna luč! —

* V Celovcu ste dve imenitne in lepe knjigi na svitlo prišle: *Domači zdravnik* in *Glasnik slovenskega slovstva*.

Domači zdravik v navadnih boleznih človeka

poleg Hufelanda, Rusta, Tissota in drugih sestavil *K. Robida*.

Te silno koristne bukve, ktere so nam učeni g. prof. v prav lahko razumljivem jeziku spisali, bi se v nobeni slovenski hiši posebno na deželi, kjer je treba mnogokrat daleč po zdravniku pošiljati, pogrešati ne imele. Zakaj v njih nahajamo razložene zdravila skorej za vse bolezni našega ljudstva po abecednem redu, posebno za: *bledico, bljuvanje, bodenje, božjast, davico, garje, gliste, grižo, hitrico, jetiko, kašelj, kerč, kilo, ko-lero, legar, lišaje, medlico, mertud, merslico, nahod, napenjanje, opeklino, oteklino, ozebljino, pesek, pljučnico, prisad, raka, skernino, steklino, šeno, tresliko, uši, vgriz od kače, vnetje, vodenico, vročnico, zlatenico, zobobol, želve* in še drugih 136 bolezin. Pridjane so tudi *zdravilne vodbe, pomoč v zdetni smrti, od solnega šganja, Hufelandova domača apoteka* i. t. d. Smemo reči, da so to zlata vredne bukve, kakoršnih smo do zdaj sila pogrešali in kakoršnih so Nemci že v tavžent in tavžent iztisih kupili in jih zmiraj še z naj večo koristjo upotrebujejo. — Ob enem naznanjamo, da so se g. *Robida* tudi še drugega prekoristnega dela lotili pod napisom: *Domači živinski zdravnik*, ki bo tudi prav po domače poleg *Rohlwes-a* izdelan.

Glasnik slovenskega slovstva.

Izdal Anton *Anton Janežič*, učitelj slovenščine in nemščine, zgodovine in zemljopisa na c. k. gimnazii in realki. Pervi zvezek.

Glasnik bo v enacijh zvezkih od časa do časa izhajal, če je prvi zvezek Slovencom po volji vredovan. Mnogo naj izverstniših slov. pisateljev se je združilo, ga s svojimi sestavki podpirati, česar se braveci že iz I. zvez. prepričati zamorejo. On obsega lepo število raznih pesem od *Praprotnika, M. Valjavca, Cegnarja, Jerišata* i. t. d., prekrasne povesti: *„Slepa Marica“* in *„Skaložob v gradu z 7 turni“*, več narodnih pesem, slovenskih in iz družih narekih poslovenjenih, *Homerove Odisee I. spev, natoroznanske reči* (kukovica, detal, polž), *Nestor in nekdanje mesto Kijev, Terst, čertice iz ruskega basnoslovja, slovenske pregovore, slovensko terdno dolžnost* i. t. d. Cena te v osmerki natisnjene knjige je 30 kr. sr.